कार्यालय प्रयोजनको लागि मात्र

वायो ब्रिकेट उत्पादन तालिमको पाठ्यक्रम

घरेलु तथा साना उद्योग विभाग
त्रिपुरेश्वर, काठमाण्डौं
२०७०।७१

कृतज्ञता

यस पाठ्यक्रम विकास कार्यमा सघाउ पुऱ्याउने यस कन्सलटेन्सीका सम्पूर्ण विशेषज्ञहरु तथा घरेलु तथा साना उद्योग विभागका तर्फबाट उपस्थित विषय विज्ञ सहितको पाठ्यक्रम विकास तथा परिमार्जन कमिटि जसले यस कन्सलटेन्सीद्धारा तयार गरिएको वायो ब्रिकेट उत्पादन तालिम विषयको पाठ्यक्रमलाई मूल्यांकन गरिदिनु भएकोमा कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछौं ।

म्याट्रिक्स मेनेजरियल एण्ड टेक्नीकल कन्सल्टेन्सी
ववरमहल, काठमाडौं

दुई शब्द

नेपाल सरकार, उद्योग मन्त्रालय, घरेलु तथा साना उद्योग विभाग अन्तरगतका घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयहरुले देशमा विद्यमान बेरोजगारी र अर्ध बेरोजगारीको समस्या समाधान गर्नमा सघाउ पुऱ्याउने उद्देश्य राखी जिल्ला स्तरमा सीप विकास तालिम संचालन गर्ने तथा जिल्ला स्थित घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयहरु मार्फत तालिम तथा सहभागितामूलक सीप विकास तालिम संचालन, प्रशिक्षक सेवा, पाठ्यक्रम विकास जस्ता कार्यहरु गर्दै आएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयहरुले गर्ने कार्यहरुमा समेत परिवर्तन आई तालिम तथा सहजीकरणको माध्यमले रोजगारी तथा स्वरोजगारी र उद्यमी सिर्जना गर्ने गरी बजेट तथा कार्यक्रम अनुसारका कार्यक्रमहरु जिल्लाहरुमा सञ्चालन भएको परिप्रेक्ष्यमा यस वायो ब्रिकेट उत्पादन सम्बन्धी विषयको पाठ्यक्रमले समय सापेक्ष व्यवहारिक ज्ञान दिलाउन सहयोग पुऱ्याउने र सीप विकास तालिममा केन्द्र देखि जिल्लासम्म तथा निजी क्षेत्रका प्रशिक्षण कार्यमा समेत सहयोग गर्ने छ भन्ने पूर्ण आशा एवम् विश्वास राखेको छु ।

श्री बेगेन्द्रराज शर्मा पौड्याल
महानिर्देशक
घरेलु तथा साना उद्योग विभाग
त्रिपुरेश्वर, काठमाण्डौं

विषय सूची

१.	उद्देश्य	vii
२.	पाठ्यक्रमको वर्णन	vii
३.	पाठ्यक्रमको बनावट	vii
४.	तालीममा प्रवेशको लागि आवश्यक योग्यता	vii
५.	तालीम अवधी	vii
६.	प्रमाण पत्र प्राप्त गर्ने आवश्यक आधारहरु	vii
७.	प्रशिक्षकको योग्यता	viii
८.	प्रशिक्षक प्रशिक्षार्थी अनुपात	viii
९.	आवश्यक औजार तथा उपकरणहरु	viii
१०.	पाठ्यवस्तु	१-१३
अनुसूची		
२	आन्तरीक निरन्तर मूल्याङ्कन फाराम	१४

पाठचक्रम प्रयोगका सम्बन्धमा प्रशिक्षकहरुलाई सल्लाह :

यो पाठ्यक्रमको प्रयोग मुख्य रुपमा सीप विकास सम्बन्धी दक्षतामा आधारित छ। यस पाठ्यक्रमको निर्माण गर्दा दक्षतामा आधारित देहायका सिद्धान्तहरुलाई ध्यान दिइएको छ :-

- पर्याप्त समय र गुणस्तरीय प्रशिक्षण दिन सकेमा प्रायः सबैले निपूर्णताको स्तरमा कुनै पनि सीप सिक्न सक्दछन्।
- प्रशिक्षार्थीले प्रशिक्षकको नभै आफ्नो गति, शैली र रुची अनुसार सिक्ने अवसर पाउनु पर्दछ।
- एउटा सिकाइ कार्यमा निपूर्णता प्राप्त भएपछि मात्र अर्को कार्य सिकाउनु पर्दछ।
- स्वीकृत स्तरलाई आधार मानी प्रशिक्षार्थीहरुको मूल्यांकन गरिनुपर्दछ।
- उद्देश्य हासिल हुनु नै अन्तिम कार्य सम्पादन सूचक मानी सम्पूर्ण प्रशिक्षण कार्यलाई महत्व दिइनु पर्दछ।
- प्रशिक्षकले सिकाइको भिन्नतामा बढी र प्रशिक्षार्थीको भिन्नतामा कम ध्यान दिइनु पर्दछ।

सीप विकास तालिमका प्रशिक्षार्थीहरुको सफलताको लागि आवश्यक प्रमुख प्रशिक्षण र सिकाईका सिद्धान्तहरुः

१. प्रदर्शन सामुहिक प्रशिक्षणको र कोचिङ्ग व्यक्तिगत प्रशिक्षाथी प्रारम्भिक विधि हो।
२. धेरै जसो सैद्धान्तिक विषय छोटो, योजनावद्ध र समयानुकूल हुने गरि सिकाइन्छ।
३. शिक्षण कार्य योजना अध्यापन गर्नु भन्दा पहिले नै तयार गर्नु पर्दछ।
४. आवश्यकता भए अनुसार दृश्य शैक्षिक सामग्रीहरु प्रयोग गर्नु पर्दछ।
५. पाठ योजना सैद्धान्तिक विषय र प्रयोगात्मक विषय दुबैमा तयार पार्नु पर्दछ।
६. पाठ्चांशमा शुरूमा नै प्रशिक्षार्थी मूल्याङ्कन योजना प्रशिक्षार्थी समक्ष प्रस्तुत गर्नुपर्छ।
७. नकारात्मक प्रविधि जस्तै पक्षपात, आक्षेप (निन्दापूर्ण कुरा) इत्यादिलाई हटाउनु पर्छ।
८. प्रशिक्षकले राम्रो भावना र सुरक्षा जगाउनुको साथै सीप ज्ञान प्रदान गर्नुपर्छ।
९. शिक्षण वातावरणले प्रशिक्षार्थीहश्रलाई शिक्षण सिकाई कार्यमा चाख लिएर भागलिने तर्फ उत्सुक बनाउनु पर्छ। यो नै प्रशिक्षकहरुको मुख्य ध्येय हुनुपर्छ।
१०. तालिम अववधिभर प्रशिक्षार्थीलाई तालिम प्रति रूचि तथा आदर जगाउनु पर्छ।

यस पाठ्यक्रमको प्रयोग गर्दा प्रशिक्षकहरुले देहायका कुराहरुमा ध्यान दिनु पर्दछः-

१. पाठचक्रमसंग सम्बन्धित शब्दावलीको स्थानीय परिवेश अनुकुलको अर्थको राम्रोसंग अध्ययन गर्ने र पाठचक्रमको मूल उद्देश्य र कार्यहरुको सूची अध्ययन गर्ने।

२. तालिमको पहिलो दिनमा प्रशिक्षार्थीहरुलाई कार्यहरुको सूची उपलब्ध गराउने र मूल्यांकन प्रक्रियाबारे व्याख्या गर्ने। यस सम्बन्धमा प्रशिक्षार्थीहरुको कुनै प्रश्न भए उत्तरसमेत दिने ।

३. प्रत्येक पाठ पढाउँदा पाठ्यक्रम हेरी देहायका विषयलाई अनिवार्य रुपमा समावेश गरी हरेक कार्यको योजना बनाउने अन्तिम कार्य सम्पादन सूचकको उद्देश्य, कार्यहरु, सम्बन्धित ज्ञान ।

४. सामान्यतया प्रशिक्षण कार्यसञ्चालन गर्दा देहाय अनुसार समय निर्धारण प्रक्रिया अपनाउँदा सिकाइ प्रभावकारी हुन सक्दछ । तर परिस्थिति, प्रशिक्षकहरुको ज्ञानको स्तर, समूहको एकरुपता तथा विषमता जस्ता आधारमा यसमा लचकता अपनाउन भने सकिन्छ ।

व्याख्या	प्रशिक्षकद्वारा प्रदर्शन	प्रशिक्षार्थीद्वारा अनुसरण	मूल्यांकन
१५%	२५%	४०%	२०%

क. व्याख्या

सर्वप्रथम पाठको परिचय दिने र अन्य भन्नै पर्ने सैद्धान्तिक कुराहरुको व्याख्या गर्ने । यस कार्यमा बढीमा कक्षा समयको १५% समय दिने । उदाहरणको लागि १ घण्टाको कक्षा समय भएमा यसमा बढीमा ९ मिनेटको समय दिने ।

ख. प्रदर्शन

यो चरणमा पाठको विकास गर्ने । यसमा सुरक्षा, संरक्षणका कुराहरु बताउने, व्याख्या गर्ने, कार्य गर्ने तरिका देखाउने । पुनः व्याख्या गर्ने । पुनः प्रदर्शन गर्ने । यसमा कक्षा समयको बढीमा २५% समय दिने । उदाहरणको लागि १ घण्टाको कक्षा समय भएमा १५ मिनेटको समय दिने ।

ग. प्रशिक्षार्थीहरुद्वारा अनुकरण

यो प्रशिक्षार्थीले सिकेका कुरा ग्रहण गर्ने चरण हो । यसमा प्रशिक्षार्थीहरुलाई प्रशिक्षकले गरेका कुराहरु अनुकरण गर्न दिनु पर्दछ । प्रशिक्षार्थीले गरेका कुराहरु राम्रोसंग हेरी उसलाई पृष्ठपोषण दिने र नमिलेको ठाउँमा सच्याउने । निपूर्णताको स्तरमा पुग्नका लागि महत्वपूर्ण हुने मुख्य खुड्किलाहरु दोहोऱ्याएर गर्न लगाउने । यस कार्यमा कक्षा समयको ४०% समय दिने । उदाहरणको लागि १ घण्टाको कक्षा समय भएमा २४ मिनेट समय दिने ।

घ. मूल्यांकन

यो प्रशिक्षार्थीले पाठ्यक्रमको उद्देश्य अनुसार सफलता प्राप्त गरे नगरेको मापन गर्ने चरण हो । मापदण्डसंग आधारित जाँचद्वारा प्रशिक्षार्थीको मूल्यांकन गर्ने । हरेक पाठको कार्य प्रशिक्षण गरेपछि जाँचक सूची (Chek List) वा स्तरमापक (Rating Scale) बाट मूल्यांकन गर्ने । एक प्रशिक्षार्थीलाई जाँचक सूची दिएर अर्को प्रशिक्षार्थीले कार्यको मूल्यांकन एक आपसमा गर्न लगाउन सकिन्छ ।

५. प्रशिक्षार्थीले तोकेकोस्तरमा नपुगेसम्म कार्यहरु दोहोऱ्याउने मौका दिने ।

६. प्रशिक्षण कार्यक्रममा सामेल हुनुभन्दा अगाडि नै सिकिसकेको कार्यको परीक्षा लिएर मात्र अर्को कार्य सिक्ने अवसर दिने ।

वायो ब्रिकेट उत्पादन तालिमको पाठ्यक्रम

१. उद्देश्यः

ब्रिकेटको प्रयोग आधुनिक समयमा व्यापक हुदैं गइरहेको छ । उर्जाको विकल्पको रुपमा यसको प्रयोग हुदै आएको छ । दाउरा तथा बिजुलीको अभावमा यसको प्रयोग विभिन्न घरायसी प्रयोगमा उपयोगी रहेको छ । यसको बजार माग दिन प्रति दिन बढि रहेको छ । खेर जाने वस्तुहरुको प्रयोगमा यो निर्माण हुने हुनाले पनि यस सम्बन्धी सीप दिएर युवा वर्गहरुलाई आय मुलक कार्यमा संलग्न गराउने उद्देश्यले यो पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ । दैनिक व्यवहारमा प्रयोग गरि खेर जाने बिभिन्न सामानहरु बाट सरल तरिकाबाट उत्पादन गरि दरिलो आयआर्जनको स्रोत श्रृजना गर्न यो पाठ्यक्रमले सहयोग पुऱ्याउछ ।

२. पाठ्यक्रमको वर्णनः

मुख्य कच्चा पदार्थ गोबर र झारपात सहित अन्य कच्चा पदार्थहरु हरुको प्रयोग गरि दैनिक व्यवहारको लागि आवश्यक गहनाहरु बनाउने सीप र ज्ञान तालिम अवधिभर दिईने छ । प्रशिक्षार्थीहरुलाई आवश्यक कच्चा पदार्थ, औजारहरु उपलब्ध गराईने छ । शैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक विधिद्वरा प्रशिक्षण दिईने छ ।

३. पाठ्यक्रमको बनावटः

सम्पर्ण प्रशिक्षर्थीहरुलाई तालिम अवधिभर निम्न पाठ्य वस्तुहरु अन्तर्गत आवश्यक सीप र ज्ञान प्रदान गरिने छ ।

क्र.सं.	पाठ्यवस्तु	प्रशिक्षण विधि	प्रशिक्षण समय
१.	वायो ब्रिकेट वनाउने	शैधान्तिक तथा प्रयोगात्मक	२७ घंटा
२.	ब्रिकेट वनाउने (कागज तथा काठको धूलाको प्रयोगवाट)	शैधान्तिक तथा प्रयोगात्मक	२७ घंटा

४.तालिममा प्रवेशको लागि आवश्यक योग्यताः

यस तालिममा सहभागि हुन साधारण लेखपढ् गर्न सक्ने र आधारभूत अंक गणितको ज्ञान हासिल गरेको हुनु पर्दछ ।
सहभागीको उमेर १६ देखि ४५ बर्षको हुनु पर्नेछ ।

५.तालिम अवधिः

जम्मा ५४ घण्टा

६. प्रमाण-पत्र प्राप्त गर्ने आवश्यक आधारहरुः

तालिम पश्चात घरेलु तथा साना उद्योग विभागबाट निम्न मापदण्ड अनुसार तालिम पुरा गर्ने प्रशिक्षार्थीहरुलाई तालिम पुरा गरेको प्रमाण-पत्र दिईनेछ ।
क) पूरा तालिम अवधिमा न्यूनतम ९० प्रतिशत प्रशिक्षार्थीहरु सहभागि भएको र
ख) तालिम अबधिमा लिईएको परीक्षाहरुमा सफल भएको ।

७. प्रशिक्षकको योग्यता :-
यो पाठ्यक्रम अनुसार तालिम सञ्चालन गर्न देहायअनुसारको योग्यता भएका १ जना प्रमुख प्रशिक्षक र १ जना सहायक प्रशिक्षकको आवश्यकता पर्दछः-

क. प्रमुख प्रशिक्षकको लागि हुनुपर्ने योग्यता :
१० कक्षा उतिर्ण गरि सम्बन्धीत विषयमा तालिम प्राप्त वा सो नभएमा सम्बन्धीत विषयमा तालिम प्राप्त गरि कम्तीमा १ वर्षको अनुभव प्राप्त गरेको ।
ख. सहायक प्रशिक्षकको लागि हुनुपर्ने योग्यता :
५ कक्षा उतिर्ण गरि सम्बन्धीत विषयमा तालिम प्राप्त वा सो नभएमा सम्बन्धीत विषयमा तालिम प्राप्त गरि कम्तीमा ६ महिनाको अनुभव प्राप्त गरेको ।

८. प्रशिक्षक प्रशिक्षार्थी अनुपात :- १:१० न्यूनतम

९. आवश्यक कच्चापदार्थः
ब्रिकेट बनाउनको लागी आवश्यक कच्चा पदार्थ तथा मेशिन औजारहरु :
क) मेशिन औजारहरुः

क्र.सं.	सामानको विवरण	संख्या
१.	साँचो	५ वटा
२.	काठको मुड.ग्रो	५ वटा
३.	फलामको ह्याम्मर १.५ के.जि.	२ वटा
४.	काठको ट्रे (३ लाइन भेनिस्ताको पाटा)	६ वटा (१८ १२)

५.	प्लाष्टिक बाटा, वाल्टिन, मग जग	
६	माक्स	
७	एप्रेन	
८	तौलने मेशिन	१ थान
९	पिक	१ थान
१०.	सावेल	१थान
११.	जस्ता पाता ६ फिट	६ थान
१२.	पानी राख्ने टैंकी	१ थान
१३.	कैची	६ थान
१४.		

ख) आवश्यक कच्चा पदार्थ

१.	झारपातहरु विषेश वनमारा झार	
२.	लेसिलो माटो	
३	झिकाहरु	
४.	कृषि अवषेशहरु (पात,झवालीहरु)	
५.	खेर गएका कागजहरु	
६.	पुरानो पत्रिकाहरु	
७.	जल कुम्भी	
८.	कोइलाको धुलो	
९.	धानको भूस	

१०. पाठ्यवस्तु-ब्रिकेट बनाउने सम्बन्धी पाठ्य बस्तुहरु :-५४ घण्टे पाठ्यकम

१. पाठ्यसूचीः वायो ब्रिकेट वनाउने (गोलबाट)

पाठ्यवस्तु	कार्य चरणहरु	आवश्यक सम्वन्धित ज्ञान	प्रशिक्षणविधि	समयावधि

१. झारपात झिक्राहरु संकलन गर्ने ।	वन जंगल क्षेत्रहरुमा झरेर कुहिएर खेर जाने झारपातहरु झिक्राहरु काटेर संकलन गरी ल्याउने ।	बाल्न मिल्ने र जंगल खेतवारी तिर कुहिएर कुहिएर खेर जाने झार पातहरु संकलन गर्ने ज्ञान ।		५ घंटा
२. संकलित झारपातहरु घाममा सुकाउने ।	संकलन गरी ल्याएको झार पातहरुलाई पानी रहित हुने गरी घाममा सुकाउने ।	ओसिलो वस्तुहरुलाई वाल्न नमिल्ने हुँदा पानी रहित हुने गरी संकलित वस्तुहरु राम्रो संग घाममा सुकाउने जानकारी ।		५ घंटा
३.सुकेको वस्तुहरुलाई वाल्ने	राम्रो संग सुकेको झार पात झिक्राहरुलाई च्यारिड.ड्रम तथा खाल्टोमा राखेर वाली गोल अंगार वनाउने ।	संकलित सुकेको झारपातहरु वाल्नको लागी आवश्यक खाल्टो खनेर वा च्यारिड. ड्रमको तयारी गर्नु पर्ने जानकारी ।		४ घंटा
४.तयारी गोल केलाउने ।	तयारी गोललाई राम्ररी केलाएर अन्य मिसिएको वस्तुहरु छुटट्याउने ।	तयारी गोललाई पिस्नु अगाडी केलाएर अन्य वस्तुहरु छुटट्याउनु पर्ने ज्ञान		१ घंटा
५. सुख्खा गोल अंगारलाई पिनेर धूलो वनाउने ।	केलाएर तयार पारीएको अंगारलाई हाते मुड.ग्रो वा विद्युतिय मेशिनमा राखेर धूलो पार्ने ।	अंगार पिनेर मसिनो धूलो वनाउने जानकारी ।		३ घंटा
६. व्रिकेको मुख्य कच्चा पदार्थ तयारी गर्ने ।	पिसेर तयार गरेको अअंगारमा माटो र पानी मिसाएर मुछ्ने, मिश्रणको परिमाणः	अनुपात मिलाएर मिश्रण तयार गर्ने ज्ञान ।		३ घंटा

	क) पिसेको धूलो अंगार ३ भाग ख) माटो १ भाग ग) पानी आवश्यकता अनुसार सवै मिश्रणहरुलाई मिलाएर राम्रो संग मुछ्ने	मिश्रण मछ्दा एक आसमा घुलमिल हुने गरी मिलाउने जानकारी ।		
७.साँचोमा मुछेको मिश्रण राखेर व्रिकेट तयार गर्ने ।	मिश्रण गरी तयारी कच्चा पदार्थ साँचोमा रा कसेर खादै जाने । साँचोमा मिश्रण दह्रो हुने गरी बसाउनको ल साँचोको विर्को माथि ह्याम्मरले थच्ने । साँचोमा प्रेशर राम्रतयारी व्रिकेट साँचोबाट झिक्ने ।	मिश्रित समिश्रण कतिको लचिलो वनाउनु पर्ने जानकारी । मिश्रित समिश्रण साँचोमा राख्दा सवै तिर त्यस्को मोटाई वरावर हुनु पर्ने जानकारी । तयारी व्रिकेट नविगारी निकाल्न साँचोलाई ढेमा उल्टोबाट राखि विस्तारै झिक्ने तरीका ।		६ घंटा
८.तयारी व्रिकेटलाई घाममा सुकाउने ।	काठको ढेमा तयारी व्रिकेटहरु मिलाएर राख्ने पारीलो घाममा सुकाउने ।	ढेमा व्रिकेट सुकाउदा एउटा व्रिकेटको दुरी अर्को व्रिकेटबाट केहि टाढा हुनु पर्ने जानकारी । व्रिकेट राम्रो संग सुकेको हुनु पर्ने ।		

२. पाठ्यसूची: व्रिकेट वनाउने (कागज र काठको धूलोबाट)

पाठ्यवस्तु	कार्य चरणहरु	आवश्यक सम्वन्धित ज्ञान	प्रशिक्षणविधि	समयावधि
१. कच्चा पदार्थ संकलन गर्ने	खेर जाने विभिन्न वस्तुहरु संकलन गरी तयार गर्ने : क) पुरानो पत्र पत्रिका तथा अन्य कागजहरु, ख) काठको धूलो, तथा फर्निचर कारखानाबाट निस्केको मसिनो र सानो काठको टुक्राहरु ग) कृषि अवशेष :भ्कारपातहरु भ्किक्राहरु घ) खेर गैको कार्डवोर्ड तथा कागजहरु ड.) जलकुम्भि (धबतभच जथबअष्लतज) चं) कोईलाको धूलो छ) धूलो माटो	विकेट बनाउन कुन कुन वस्तुहरु प्रयोग गर्न सकिन्छ भन्ने जानकारी । स्थानिय स्तरमा कुन कुन कच्चा पदार्थहरु उपलव्ध छ भन्ने जानकारी । विकट वनाउदा कुन वस्तुहरु के कति मिलाउनु पर्ने हो त्यस्को अनुपात सम्वन्धि जानकारी	सैधान्तिक तथा प्रयोगात्मक	१ घंटा
२. संकलित वस्तुहरुको छनौट ।	कृषि अवशेष र अन्य खेर जाने वस्तुहरु छुट्याउने । काट्नु पर्ने,भिजाउनु पर्ने,वाल्नु पर्ने तथा केहि मात्रामा कुहाउनु पर्ने वस्तुहरु छुटट्। छुटट्ै राख्ने ।	खेर जाने वस्तुको प्रकृति अनुसार कस्तो प्रकृया अप्नाउनु पर्ने हो सोही अनुरुप चरणवद्ध रुपमा प्रकृया शररु गर्न मिल्ने किसिमले वस्तुहरुको छनौट गरी छुटट्उने		५ घंटा
३.कच्चा पदार्थहरु पानीमा भिजाउने ।	दैनिक पत्रिकाहरु खेर गएका कागजहरु, र कितावका पानाहरुलाई स सानो टुक्रा पारी एउटा ठूलो भाँडामा पानीमा डुव्ने गरी भिजाउने । काठको धुलोलाई छुटट्ै भाडोमा पानीमा डुव्न गरी भिजाउने ।	राम्रो संग भिज्नको लागी कच्चा पदार्थहरु लाई छुटट्। छुटट्ै भाँडामा प्रर्याप्त पानी राखेर कम्तिमा २४ घंटा डुवाई राख्ने जानकारी । भिजेको वस्तुहरु पानीमा पूर्णरुपमा सरोवर मिलाउनु पर्ने ज्ञान ।		२४ घंटा (रातभरी) ५ घंटा
४.भिजेको कच्चा पदार्थलाई घोल्ने वा चलाउने ।	पानीमा भिजाएर राखेको वस्तुहरुलाई भिजाएर राखेको भाँडामा पानी सकेत फलामको औजारको सहायताले चलाउदै,घोल्दै जाने ।	गलेको कागज तथा काठको धुलोलाई फलामको औजारले ठिकक्को लेदो हुने		३ घंटा

५. तयारी घोलबाट विकेट वनाउने । ६. ब्रिकेको मुख्य कच्चा पदार्थ तयारी गर्ने । ७.साँचोबाट ब्रिकेट झिक्ने । ८.तयारी ब्रिकेट घाममा सुकाउने । ९.सुकेर तयारी ब्रिकेटलाई प्याकिड. गर्ने ।	(उगाउि वनाउने) कागजको घोल,काठको घोल तथा गलेको अन्य कच्चा पदार्थहरुलाई राम्रोसंग मिलाउने । तयारी मिश्रणलाई विकेटको साँचोमा भर्ने । ब्रिकेटको वनौट,ठोस र वलियो बनाउन साँचो लाई बेशरी टाईटसंग पूरा बन्द गर्ने । कच्चा पदार्थको घोलमा रहेको पानी सवै साँचो कस्दा खेरी बाहिर निस्के पछि साँचो खोल्ने । जति अटाउँछ कच्चा पदार्थको घोल साँचोमा भर्ने । फेरी साँचोलाई टाईटसंग कस्ने । राम्रो संग पानी साँचोबाट थिके पछि साँचोबाट ब्रिकेट निकाल्ने । ट्रेमा मिलाएर राखि ब्रिकेटलाई घाममा सुकाउने । ब्रिकेटलाई भित्र सम्म सुक्न दिन ब्रिकेटको दुवै तहबाट घाममा सुकाउने । प्लाष्टीकको थुडगामा ब्रिकेटलाइइ प्याकिडग गर्ने ।	गरी चलाउनु पर्ने ज्ञान । जति अटाउछ एकैचोटी -कष्लनभि उचभकक)मा कच्चा पदार्थको घोलबाट पानी निकाल्न गाह्रो हुने हुदाँ २ ,३ चोटी साँचो कस्ने,फेरी खोलेर घोल थप्ने, फेरी साँचो कसेर पानी विकाल्ने प्रकृयाको जनाकारी । तयारी ब्रिकेटलाई ट्रेमा होलोसंग मिलाएर घाममा सुक्न दिनु भन्ने ज्ञान । नओसिने गरी ब्रिकेटलाई प्लाष्टीकमा प्याक गर्ने ज्ञान ।		५ घंटा २ घंटा २ घंटा २ घंटा